

УДК: 332.14:(316+502/504+33)](477)
DOI: 10.35340/2308-104X.2020.88-3-04

**ПІДХОДИ ЩОДО ОЦІНКИ
СТАЛОГО РОЗВИТКУ
РЕГІОНІВ НА ОСНОВІ СОЦІО-
ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНИХ
ПОКАЗНИКІВ**

**APPROACHES TO THE
ASSESSMENT OF SUSTAINABLE
DEVELOPMENT OF REGIONS
ON THE BASIS OF SOCIO-
ECOLOGICAL AND ECONOMIC
INDICATORS**

КОВАЛЕНКО Ю. О.,
доктор економічних наук, доцент,
професор кафедри управління і
фінансово-економічної безпеки
Донецького державного
технічного університету

KOVALENKO Y.,
Doctor of Economics, Associate
Professor, Professor of the
Department of Management and
Financial and Economic Security of
Donetsk State Technical University

В дослідженні розглянуто підходи щодо визначення сталого розвитку територій, наведено авторське визначення сталого розвитку, зроблено аналіз методології та авторських поглядів щодо оцінки сталого розвитку регіонів на основі соціо-еколоого-економічних факторів. Запропоновано методологічний підхід щодо оцінки сталого розвитку регіонів на основі загального індексу сталості; визначено фактори та напрями інноваційної політики в контексті розвитку соціо-еколоого-економічної системи регіону.

Ключові слова: сталий розвиток, регіон, індикатори сталого розвитку, соціо-еколоого-економічні фактори.

В исследовании рассмотрены подходы к определению устойчивого развития территорий, приведено авторское определение устойчивого развития, сделан анализ методологии и авторских взглядов оценки устойчивого развития регионов на основе социо-эколого-экономических факторов. Предложен методологический подход оценки устойчивого развития регионов на основе общего индекса устойчивости; определены факторы и направления инновационной политики в контексте развития социо-эколого-экономической системы региона.

Ключевые слова: устойчивое развитие, регион, индикаторы устойчивого развития, социо-эколого-экономические факторы.

The study examines approaches to the definition of sustainable development of territories, provides the author's definition of sustainable development, analyzes the methodology and author's views in assessing the sustainable development of regions based on socio-ecological and economic factors. The article proposes a methodological approach to assessing the sustainable development of regions based on the general sustainability index; the factors and directions of innovation policy in the context of the development of the socio-ecological-economic system of the region are determined.

Key words: sustainable development, region, indicators of sustainable development, socio-ecological and economic factors.

Постановка проблеми. На етапі переходу до інноваційного типу економіки концепція сталого розвитку постає одним з актуальних завдань, що спонукає до зміни парадигми традиційної економічної системи та пошуку нових підходів щодо узгодження соціальних, економічних та екологічних інтересів держави та її регіонів.

В економічній системі сталого розвитку в якості провідної ланки повинні виступати регіони як спеціалізовані відтворювальні системи. Процес відтворювання безпосередньо залежить від природних, економічних, екологічних, соціальних, демографічних та інших умов, які сприяють, або перешкоджають процесу економічного розвитку регіону як системи.

Концепція сталого розвитку інтерпретується по-різному в наукових джерелах, але за своєю суттю це підхід до економічного зростання, підвищення якості життя, процесу гармонізації продуктивних сил, раціональному використанні ресурсів, збалансованості сфер суспільного розвитку, забезпечення задоволення необхідних потреб усіх членів суспільства за умов збереження і поетапного відновлення природного середовища. Вважається, що теорія сталого розвитку виникла у відповідь на глобальні виклики, що постали в результаті погіршення довкілля, збільшення соціальної та економічної диференціації країн, зростання бідності населення і ряду інших причин.

Глобалізація екологічних проблем ставить нові завдання щодо забезпечення механізмів адаптації економічної діяльності до відтворювальних можливостей довкілля. Як правило питання перспективи взаємодії суспільства і природи фактично зводиться до дилеми: або економічне зростання, або екологічна безпека [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням сталого розвитку економічних систем та можливостям його досягнення присвячено багато зарубіжних і вітчизняних наукових праць. Значний вклад у теорію сталого розвитку зроблений такими зарубіжними вченими, як Дж. М. Хулс, Р. В. Кейтс, Т. М. Перріс, Г. Дейлі, Д. Медоуз, А. А. Лейзерович, Дж. Форрестер.

Теоретичні основи сталого розвитку розглянуто в роботах вітчизняних вчених: Є. М. Борщук, Б. Г. Данилишин, Л. Б. Шостак, О. Г. Осауленко, І. М. Вахович, О. О. Веклич, Е. В. Гірусов, Г. В. Платонов, О. Шубравська.

Економіко-екологічним основам регіонального природокористування і регіональної політики стійкого розвитку присвячені роботи Б. В. Буркинського, В. Н. Степанова, С. К. Харічкова, Н. В. Багрова, В. В. Кузьменко, М. В. Фоміної, К. О. Дергачової.

Питаннями моделювання та управління сталого розвитку економічних систем займалися О. Г. Осауленко, І. М. Вахович.

Мета статті. Розробка загальних підходів щодо оцінки сталого розвитку регіонів на основі соціо-еколого-економічних показників.

Аналіз літературних джерел показав, що існує багато невирішених питань щодо забезпечення збалансованого розвитку економічних систем, які потребують подальшого опрацювання.

У вітчизняному законодавстві вперше поняття «сталий розвиток» було вжито у Постанові Верховної Ради України «Про Основні напрями державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів

та забезпечення екологічної безпеки», прийнятій у березні 1998 року. У Розділі V «Основні етапи реалізації основних напрямів державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки» було визначено, що за період з 1997 по 2013 рр. «планується створити систему державного управління використанням природних ресурсів, регулюванням техногенного впливу на довкілля як основу управління сталим розвитком суспільства». Одним з основних завдань даного етапу визначена «належна координація раціонального використання природного та соціально-економічного потенціалу з урахуванням екологічних чинників на засадах сталого розвитку» [2].

Б. М. Данилишин розглядає сталий розвиток як «систему відносин суспільного виробництва, при якій досягається оптимальне співвідношення між економічним ростом, нормалізацією якісного стану природного середовища, ростом матеріальних і духовних потреб населення» [3].

У проєкті Концепції сталого розвитку України сталий розвиток визначений як «процес гармонізації продуктивних сил, забезпечення задоволення необхідних потреб усіх членів суспільства за умови збереження й поетапного відтворення цілісності навколишнього природного середовища, створення можливості для рівноваги між його потенціалом і вимогами людей усіх поколінь» [4].

Особливої популярності в науковій літературі набули питання сталого розвитку регіонів з позиції розгляду соціальних, екологічних та економічних факторів. Пояснюється це тим, що саме регіон, як складна система характеризується цілісністю та взаємозв'язком елементів таких як: природні ресурси, матеріально-технічна база, виробнича і соціальна інфраструктура тощо.

Так, І. В. Бутирська визначає сталий розвиток території як збалансований розвиток, що характеризує властивість соціо-еколого-економічної системи до самовідтворення та протидії антропогенному впливу внутрішніх та зовнішніх факторів, при якому забезпечується економічне зростання та суспільне відтворення за умови збереження цілісності навколишнього середовища. При цьому основними ознаками сталого розвитку території є рівноважний, збалансований, самопідтримуючий, самовідтворюваний розвиток [5].

На думку В. Г. Поліщука сталий розвиток виступає як стратегія регіонального та національного розвитку за умови одночасного досягнення трьох важливих оптимумів: еколого-економічного, соціо-економічного та екологосоціального. Тобто формування такого стану рівноваги, за якого регіональна система здатна нормально розвиватися за всіма напрямками [6].

Л. Васильченко вважає, що «сталий розвиток регіону – це процес постійного перетворення якісних та кількісних характеристик регіональної соціо-еколого-економічної системи, метою якого є досягнення динамічної рівноваги між суспільством, економікою та довкіллям, забезпечуючи при цьому добробут майбутніх поколінь» [7].

Отже, сталий регіональний розвиток можна охарактеризувати як процес сукупних змін, який спрямований на перетворення нового якісно вищого рівня регіональної системи і визначається станом і потенційними соціальними, економічними та екологічними можливостями регіону. Для досягнення збалансованого розвитку необхідно виробити дієву соціально-економічну

політику, що дозволила б узгодити та збалансувати соціальну, екологічну та економічну складові. На даному етапі актуальною практичною задачею є розробка методики проведення оцінки соціо- еколого-економічного потенціалу як базової характеристики регіонального розвитку.

В міжнародній та вітчизняній практиці існує декілька підходів щодо оцінки сталого розвитку соціо-еколого-економічних систем. Серед них такі, як: методика оцінки сталого розвитку Інституту прикладного системного аналізу НАН У і МОН України, система індикаторів сталого розвитку UN CSD, модель глобального розвитку Globesighty та ін.

За методологією оцінки сталого розвитку Інституту прикладного системного аналізу НАН У і МОН України сталий розвиток оцінюється за допомогою відповідного індексу (Isd) в просторі трьох індексів: економічного (Iec), екологічного (Ie) та соціального-інституціонального (Is). Цей індекс є вектором, норма якого визначає рівень сталого розвитку, а його просторове положення в системі координат (Iec, Ie, Is) характеризує ступінь відповідності сталого розвитку – G [8].

Система індикаторів сталого розвитку UN CSD розроблена відділом ООН зі сталого розвитку і передбачає близько 50 показників, що розподілені на чотири групи: соціальні, екологічні, економічні та інституціональні. Вибір індикаторів здійснювався за схемою: тиск, стан, реакція [9].

Модель глобального розвитку Globesighty містить наступні складові: екологія (використання природних ресурсів), демографія (населення), економіка (ВВП, енергетика, інвестиції). Прогнозні значення даних показників надають можливість отримувати уявлення щодо майбутнього стану системи та приймати ефективні управлінські рішення [10].

Але при застосуванні вищевказаних методик складність полягає у відсутності кола індикаторів, які дозволяють:

гармонійно поєднати екологічну, соціальну і економічну складові регіонального розвитку;

визначити абсолютну та відносну величину соціо-еколого-економічної стійкості (або нестійкості) для всіх регіонів;

аналізувати стійкість (або нестійкість) регіону в довільному часовому інтервалі;

проводити моніторинг сталості регіону за визначений проміжок часу.

Індикатор сталого розвитку – це кількісне представлення певної характеристики одного або більше вимірів розвитку, яке дозволяє оцінювати прогрес, підвищувати ефективність і дієвість прийняття рішень за допомогою спрощення й агрегування великих обсягів інформації й надання її у вигляді такої «згортки» особам, що приймають рішення [11].

Як свідчить проведений аналіз, більшість методик та наукових праць ґрунтуються на розрахунку інтегральних показників сталого розвитку на основі соціальної, екологічної та економічної компонент. Тому, для розрахунку загального показника сталості регіонів використовувались саме такі компоненти.

Регіональна соціальна компонента характеризує підвищення добробуту рівень і якість життя населення, соціально-демографічні процеси, справедливість у розподілі доходів і благ, поліпшення соціальних умов та стандартів життя. Для

розрахунку субіндекса соціального розвитку регіону були використані наступні показники: реальний наявний дохід, у % до відповідного періоду попереднього року, коефіцієнт рівня життя населення розрахований як відношення середньодушового доходу до величини прожиткового мінімуму, рівень зайнятості населення.

Регіональна екологічна компонента характеризується, збереженням і покращенням природного середовища з одного боку та масштабами збитків, що завдаються навколишньому середовищу господарською діяльністю людей, підприємств – з іншого боку. Для визначення субіндексу екологічного розвитку регіонів було використано показники: загальний обсяг утворення відходів, викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря, витрати на охорону навколишнього середовища, капітальні інвестиції на охорону навколишнього середовища.

Регіональна економічна компонента характеризує подальший гармонійний розвиток виробництва, продуктивних сил регіону, ефективність використання наявних ресурсів, а також масштаби господарської діяльності економічних суб'єктів. Для визначення субіндексу економічної сталості було використано показники: валовий регіональний продукт у розрахунку на одну особу, обсяг реалізованої промислової продукції, обсяг виробленої будівельної продукції, капітальні інвестиції.

На основі розрахунку запропонованих показників було розраховано інтегральні індекси соціального, екологічного та економічного розвитку. Зручність застосування показників полягає в тому, що їх обчислення здійснюється на основі офіційної статистичної звітності, яка щорічно оновлюється. Таким чином можна щорічно проводити моніторинг сталого розвитку певного регіону.

Оскільки всі показники, на основі яких здійснюється розрахунок інтегрального показника, є іменованими величинами, то необхідно попереднє нормування відібраних показників з метою порівнянності та зіставності сформованої інформаційної бази. Задача нормування показників полягає в переході до такого масштабу вимірювань, в якому «найкращому» значенню показника відповідає значення 1, а «найгіршому» – значення 0. З точки зору математики, це є задача нормування змінних, а з точки зору статистики – перехід від абсолютних до нормалізованих значень показників, що змінюються від 0 до 1 і вже своєю величиною характеризують ступінь наближення до оптимального значення, що можна також інтерпретувати у відсотках: 0 відповідає 0%, 1 – 100%.

Для нормування показників використано формулу

$$x_i = \frac{y_i - y_{\min}}{y_{\max} - y_{\min}}, \quad (1)$$

де y_i – значення показника,

y_{\min} – мінімальне значення показника,

y_{\max} – максимальне значення показника.

Для розрахунку інтегрального індексу загальної сталості регіонів було використано наступну формулу:

$$I_{\text{заг.ст.}} = \frac{I_{\text{соц.ст.}} + I_{\text{екол.ст.}} + I_{\text{екон.ст.}}}{3}, \quad (2)$$

Розрахунок інтегрального індексу загальної сталості за регіонами на основі соціо-еколого-економічних субіндексів наведений в таблиці 1.

Таблиця 1

Розрахунок інтегрального індексу загальної сталості за регіонами за 2019 р.

Регіони	Субіндекс соціальної сталості	Субіндекс екологічної сталості	Субіндекс економічної сталості	Інтегральний індекс загальної сталості
Вінницька	1,04	0,96	1,03	1,01
Волинська	1,04	1,07	1,15	1,09
Дніпропетровська	1,02	1,03	1,05	1,03
Донецька	1,01	1,26	1,05	1,11
Житомирська	1,05	1,02	0,99	1,02
Закарпатська	1,04	0,80	1,05	0,96
Запорізька	1,05	1,05	0,97	1,02
Івано-Франківська	1,03	0,96	1,00	1,00
Київська	1,01	1,27	1,10	1,13
Кіровоградська	1,05	1,32	1,07	1,15
Луганська	1,03	0,87	1,00	0,97
Львівська	1,03	0,86	1,03	0,97
Миколаївська	1,03	1,01	1,09	1,04
Одеська	1,02	0,89	0,99	0,97
Полтавська	1,03	1,04	1,09	1,05
Рівненська	1,03	1,09	1,01	1,04
Сумська	1,05	0,99	1,02	1,02
Тернопільська	1,03	1,12	1,04	1,06
Харківська	1,05	1,61	0,99	1,21
Херсонська	1,03	1,00	1,15	1,06
Хмельницька	1,05	0,99	0,94	0,99
Черкаська	1,05	1,11	1,05	1,07
Чернівецька	1,04	1,15	1,05	1,08
Чернігівська	1,04	0,90	0,98	0,97
м. Київ	1,03	0,91	1,03	0,99

Регіони за отриманими значеннями інтегрального індексу загальної сталості умовно можна розподілити на три рівні:

- від 0 до 1 – низький рівень сталості;
- від 1 до 1,5 – середній рівень сталості;
- від 1,5 і вище – високий рівень сталості.

Проведений аналіз показав, що в зоні із загальним індексом низького рівня сталості знаходяться регіони: Закарпатська, Луганська, Львівська, Одеська, Хмельницька, Чернігівська, м. Київ. Більшість регіонів України попадають в групу середнього рівня сталості.

В останній час все більшої уваги набуває стимуляція інноваційних процесів з метою підвищення конкурентоспроможності та зростання якості життя населення регіонів. У зв'язку з цим виникає необхідність розробки інноваційної

політики щодо управління соціально-еколого-економічною системою регіону, яка дозволить об'єктивно оцінювати і ефективно використовувати регіональний потенціал на різних стадіях його економічного розвитку. Питання ефективності інноваційних перетворень безпосередньо залежать від особливостей виявлених напрямків і закономірностей, що склалися в регіональних системах, які потребують регулярного моніторингу. В таблиці 2 визначено та згруповано найбільш впливові фактори та напрямки їх реалізації в контексті інноваційного розвитку соціо-еколого-економічної системи регіону.

Таблиця 2

Фактори та напрями інноваційної політики в контексті розвитку соціо-еколого-економічної системи регіону.

Сфера застосування	Фактори впливу	Напрямки реалізації
Соціальна	Структура і якість робочої сили	створення соціальних інститутів що забезпечують своєчасну і адекватну реакцію економіки і суспільства на зміни професійної структури робочої сили і попиту на неї; дотримання принципів ефективної кадрової політики у формуванні та розвитку якісних властивостей працівників; підвищення системи мотивації та стимулювання на підприємстві, соціально-правового захисту; організація нових ринків праці, компетенцій, видів робіт, нових форм взаємодії бізнесу, суспільства і влади.
	Соціальна мобільність	підвищення рівня та якості життя населення, зміна структури доходів (недостатність майнових цінностей, фінансових можливостей, розвитку призводить не тільки до несприйнятливості до інновацій, а й до соціальної деградації суспільства); перегляд правових та економічних норм, що стимулюючи зростання і підтримку підприємницької активності.
	Рівень кваліфікації, загальноосвітньої і професійної підготовки працівників	ефективне використання інтелектуального потенціалу для розвитку інноваційної економіки в технічній, інформаційній, медичній, загальноосвітній сферах; підвищення кваліфікації, перенавчання робочої сили; застосування механізму державного приватного партнерства.
Економічна	Технологічний потенціал	активізація інноваційної діяльності з метою створення нової конкурентоспроможної продукції та підвищення її якості продукції; оновлення матеріально-технічної бази.
	Науково-інтелектуальний потенціал	формування регіональних науково-технічних та інноваційних програм і проектів в інтересах забезпечення сталого соціально-економічного розвитку; максимально можливе використання досягнень науки при здійсненні структурної перебудови галузей економіки регіону; підвищення спрямованості замовлень на наукову, науково-технічну та інноваційну продукцію на розв'язання проблем регіонального значення; стимулювання винахідницької діяльності; розвиток бізнес-планування інноваційної діяльності

Продовження табл. 2

	Інституціональна інфраструктура	об'єднання регіональних економічних суб'єктів в єдину інституційну систему, здатну діяти в напрямку реалізації регіональних інтересів; створення окремих форм економічної, політичної та ідеологічної діяльності, що володіють високим потенціалом саморозвитку.
Екологічна	Інвестиційна політика	залучення інвестицій на технологічне переозброєння застарілого природоохоронного устаткування, розробка і застосування ресурсозберігаючих технологій, створення екологічно чистих продуктів; впровадження нових способів організації виробництва, таких як екологічний менеджмент, екологічний маркетинг і ін.
	Стандартизація та уніфікація	перехід від існуючої системи екологічних стандартів до уніфікованих екологічних вимогам і технологіям, спрямованих на зниження негативного впливу на навколишнє середовище; введення системи економічного стимулювання для підприємств, що використовують інноваційні технології.
	Правове регулювання	збільшення штрафів для підприємств, які не дотримуються законодавства і порушують встановлені правила щодо негативного впливу на навколишнє середовище; створення системи податкового стимулювання для промислових підприємств що займаються розробкою та впровадженням екологічних інновацій.
	Фінансове регулювання	створення інститутів фінансування інвестиційних проєктів, спрямованих на екологічну модернізацію і охорону навколишнього середовища.
	Розвиток ринку природоохоронних технологій	впровадження інновацій на підприємствах, що виробляють природоохоронне обладнання та контрольовано-вимірювальні прилади, переробляють вторинні ресурси і утилізують відходи, а також виробляють екологічно чисті продукти, надають послуги природоохоронного призначення (екологічний аудит, екологічне страхування, консалтинг та ін.).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, теоретична значущість отриманих результатів дослідження полягає у можливості використання методики в якості оціночного інструментарію та інформаційної бази при розробці інвестиційних програм, стратегій та концепцій з метою переходу на якісно нові рівні розвитку регіональної системи.

Практична значимість отриманих результатів полягає в розробці загальних підходів щодо оцінки сталого розвитку регіонів, виявлення основних його тенденцій з урахування соціальної, екологічної та економічної компонент, можливості моделювання та оцінки ступеня стійкості регіонів у довгостроковій перспективі.

Розв'язання таких питань повинно узгоджуватися із завданнями державного рівня, але при цьому реалізація практичних та теоретичних аспектів сталого розвитку повинна здійснюватись з урахуванням особливостей територій. Державна політика повинна бути направлена на розв'язання соціо-еколого-

економічних проблем з метою створення умов для загального підвищення соціальних стандартів, рівня соціально-економічного потенціалу територій, підвищення якості життя, розвитку бізнес-середовища. Це, своєю чергою дозволить виявити найбільш перспективні напрямки щодо інвестування і розподілу фінансових, природних, трудових, інвестиційних ресурсів, що сприятиме стійкому зростанню регіональної системи.

Література:

1. Кравців В. Современные научные подходы к окружающей среде и социально-экономическому развитию / под ред. Л. Хенса, Л. Мельника, Э. Буна. Киев: Наукова думка, 1998. 480 с.
2. Постанова Верховної Ради України «Про Основні напрями державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки». URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/F980188.html.
3. Данилишин Б. М., Шостак Л. Б. Устойчивое развитие в системе природно-ресурсных ограничений. К., 1999. С. 367.
4. Концепція сталого розвитку України / за ред. В. В. Волошина, Н. М. Гордієнка та ін. К.: БМТ, 2000. 17 с.
5. Бутирська І. В. Управління еколого-економічним розвитком регіону в контексті сталості. *Регіональна економіка* № 2. 2007. С. 155–164.
6. Поліщук В. Г. Стимулювання сталого розвитку регіону: дис. ... канд. екон. наук: 08.00.05. Луцьк, 2010. 211 с.
7. Васильченко Л. С. Еколого-економічні аспекти сталого розвитку регіону. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Вип. 11. Ч. 1. 2015. С. 100–103.
8. Згуровський М. З. Сталий розвиток у глобальному і регіональному вимірах: аналіз за даними 2005 р. К.: НТУУ «КПІ», 2006. 84 с.
9. United Nations Division for Sustainable Development, Report on the Aggregation of Indicators for Sustainable Development: *Background Paper* No. 2, CSD9 April 2001.
10. Higgins Karen L. Economic growth and sustainability – are they mutually exclusive? URL: <https://www.elsevier.com/connect/economic-growth-and-sustainability-are-they-mutually-exclusive>.
11. Аналіз сталого розвитку - глобальний і регіональний контексти: у 2 ч. / наук. кер. М. З. Згуровський. К.: НТУУ "КПІ", 2009. Ч. 2: Україна в індикаторах сталого розвитку. Аналіз. 200 с.

References:

1. Kravciv V. Sovremennye nauchnye podhody k okruzhajushhej srede i social'no-ekonomicheskomu razvitiju / pod red. L. Hensa, L. Mel'nika, Je. Buna. Kiev: Naukova dumka, 1998. 480 s.
2. Postanova Verkhovnoji Rady Ukrajiny «Pro Osnovni naprjamy derzhavnoji polityky Ukrajiny u ghaluzi okhorony dovkillja, vykorystannja pryrodnykh resursiv ta zabezpechennja ekologichnoji bezpeky». URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/F980188.html.

3. Danilishin B. M., Shostak L. B. Ustojchivoe razvitie v sisteme prirodno-resursnyh ogranichenij. K., 1999. S. 367.
4. Koncepcija stalogo rozvytku Ukrajinj / za red. V. V. Voloshyna, N. M. Ghordijenka ta in. K.: BMT, 2000. 17 s.
5. Butyrsjka I. V. Upravlinnja ekologho-ekonomichnym rozvytkom reghionu v konteksti stalosti. Reghionaljna ekonomika # 2. 2007. S. 155–164.
6. Polishhuk V. Gh. Stymuljuvannja stalogo rozvytku reghionu: dys. ... kand. ekon. nauk: 08.00.05. Lucjk, 2010. 211 s.
7. Vasylychenko L. S. Ekologho-ekonomichni aspekty stalogo rozvytku reghionu. Naukovyj visnyk Khersonsjkogho derzhavnogho universytetu. Vyp. 11. Ch.1. 2015. S. 100–103.
8. Zghurovsjkyj M. Z. Stalij rozvytok u ghlobaljnomu i reghionaljnomu vymirakh: analiz za danymy 2005 r. K.: NTUU «KPI», 2006. 84 s.
9. United Nations Division for Sustainable Development, Report on the Aggregation of Indicators for Sustainable Development: Background Paper No. 2, CSD9 April 2001.
10. Higgins Karen L. Economic growth and sustainability – are they mutually exclusive? URL: <https://www.elsevier.com/connect/economic-growth-and-sustainability-are-they-mutually-exclusive>.
11. Analiz stalogo rozvytku - ghlobaljnyj i reghionaljnyj konteksty: u 2 ch. / nauk. ker. M. Z. Zghurovsjkyj. K.: NTUU "KPI", 2009. Ch. 2: Ukrajina v indykatorakh stalogo rozvytku. Analiz. 200 s.

At the stage of transition to an innovative type of economy, the concept of sustainable development is one of the urgent tasks, which encourages a paradigm shift in the traditional economic system and the search for new approaches to reconciling social, economic and environmental interests of the state and its regions.

The concept of sustainable development is interpreted differently in scientific sources, but in essence it is an approach to economic growth, improving the quality of life, the process of harmonization of productive forces, rational use of resources, balanced social development, ensuring the needs of all members of society. and the gradual restoration of the natural environment, etc.

The issues of sustainable development of regions from the standpoint of considering social, environmental and economic factors have become especially popular in the scientific literature.

This is explained by the fact that the region, as a complex system, is characterized by the integrity and interconnection of elements such as natural resources, material and technical base, production and social infrastructure, etc.

The article proposes a methodological approach to assessing the sustainable development of regions on the basis of a common sustainability index; factors and directions of innovation policy in the context of development of socio-ecological-economic system of the region are determined.

The theoretical significance of the results of the study is the possibility of using the methodology as an assessment tool and information base in developing investment programs, strategies and concepts of socio-ecological and economic development of

regions, studying theoretical and practical aspects of sustainable development of regions, regional system.

The practical significance of the results is to develop general approaches to assessing sustainable development of regions, identifying major development trends taking into account social, environmental and economic components, their modeling, assessing the degree of sustainability of regions in the long run to ensure equal development opportunities.

UDC 330.341:338.1

DOI: 10.35340/2308-104X.2020.88-3-05

**ЧИННИКИ КОНКУРЕНТНОГО
РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА В
УМОВАХ ТУРБУЛЕНТНОГО
ЗОВНІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА**

**FACTORS OF COMPETITIVE
DEVELOPMENT OF THE
ENTERPRISE UNDER THE
TURBULENT EXTERNAL
ENVIRONMENT**

**МЕЛІХОВ А. А.,
доктор економічних наук,
професор, завідувач кафедри
економіки підприємств, ДВНЗ
«Приазовський державний
технічний університет»**

**MELIKHOV A.,
Doctor of Science in Economics,
Professor, Head of the Department
of Enterprise Economics, State
Higher Educational Institution
“Pryazovskyi State Technical
University”**

У статті аналізуються чинники розвитку підприємства в умовах ринкової конкуренції. Дано визначення поняття «конкурентний розвиток підприємства». Отримала подальший розвиток класифікація чинників конкурентного розвитку, що враховує турбулентність сучасного ринку та дуагенну взаємодію чинників зовнішнього і внутрішнього середовища підприємства. Дана оцінка впливу турбулентних і дуагенних чинників на формування цілей конкурентного розвитку підприємства.

Ключові слова: конкуренція; конкурентний розвиток; турбулентна економіка; зовнішнє середовище підприємства; екзогенні, ендогенні і дуагенні чинники.

В статье анализируются факторы развития предприятия в условиях рыночной конкуренции. Дано определение понятия "конкурентное развитие предприятия". Получила дальнейшее развитие классификация факторов конкурентного развития, учитывающая турбулентность современного рынка и дуагенное взаимодействие факторов внешней и внутренней среды предприятия. Дана оценка влияния турбулентных и дуагенных факторов на формирование целей конкурентного развития предприятия.